

Bokomtale

Gudbrand Fossan og Kjell Raaheim (red.)

Eldreårenes psykologi

ISBN 82-7674-688-8

278 sider

Kr 349

Fagbokforlaget november 2001

Det er med nysgjerrighet jeg starter på denne boken. Hvilke tema blir vektlagt når man skriver en bok om eldreårenes psykologi? Av innholdsfortegnelsen ser jeg at boken er satt sammen av et vidt spekter av tema, skrevet av anerkjente fagpersoner.

Boken henvender seg til studenter i helse- og sosialfag, medisin og psykologi. Den er også rettet mot annet fagpersonell i helsesektoren og eldre mennesker i befolkningen. Intensjonen er å lage en lærebok om menneskets opplevelser og atferd etter fylte 60 år. Det er vektlagt å formidle kunnskaper som baserer seg på forskning.

Forfatterne er utvalgte spesialister med akademisk bakgrunn fra det medisinske og psykologiske miljøet. De fleste har erfaring fra både fra forskning og pasientbehandling.

Kjell Raaheim formidler et optimistisk syn på menneskets mulighet til å lære hele livet. Han redegjør for og diskuterer nyere kunnskap om læring og forhold som kan innvirke på læreprosessen.

Tordis Dalland Evans skriver om psykologisk utvikling i eldre år. Synet på fortsatt utvikling bryter med tidligere forståelse av aldring og utvikling i vår kultur. Hun beskriver svakheter ved tidligere forskning. Det er ikke holdepunkt for at forandring i kroppslige og psykologiske funksjoner følger samme mønster. Noen kognitive prosesser ser ut til å utvikles i voksen alder, spesielt slike som innebærer integrering av ulike perspektiv.

Geir Høstmark Nielsen og Inger Hilde Nordhus beskriver forskning og nyere syn på personlighetsutvikling. Personligheten dannes i ungdomstiden og utvikles hele livet. Likevel er det en grunnleggende stabilitet i personlighet gjennom livet. Forfatterne gir en kort innføring i ulike typer personlighetsforstyrrelser. Personlighetsforstyrrelser i eldre år kan forsterke problemer som oppstår ved kognitiv svikt og kan komplisere behandlingen ved avgrensede symptomlignende lidelser.

Inger Hilde Nordhus Geir Høstmark Nielsen stiller spørsmålet om eldre kan nyttiggjøre seg psykologisk behandling. Det er sannsynligvis et underforbruk av psykologiske tjenester til eldre. Alderdommen er en livsfase med betydelige sosiale og helsemessige påkjenninger. I denne aldersgruppen vil ofte fysiske helseplager oppstå i kombinasjon med psykiske symptomer. Det er behov for videreutvikling av kunnskap om hvilke psykologiske mekanismer som bidrar til man mestrer tap og opprettholder god psykisk helse. Forfatterne gir en oversikt over ulike tilnæringer i behandling. Det er behov for bedre tilrettelegging og samarbeid med andre deler av helsetjenesten, for at også denne delen av befolkningen får nytte seg av psykologisk behandling.

Dag Årslund understreker betydningen av å oppdage og behandle følelsesmessige og atferdsmessige endringer ved Alzheimers sykdom og andre former for demens. Depresjon er hyppig forekommende og gir ofte en stor tilleggsbelastning for både pasienten og omgivelsene. Symptomene kan være vanskelig å oppdage, da plagene kan arte seg kamouflert. Atferdsmessige endringer kan være symptomer på kroppslig sykdom som infeksjoner og smertetilstander. Ved Parkinsons sykdom forekommer ofte depresjon, noe som kan være vanskelig å oppdage. Forfatteren beskriver hyppighet, symptomer og medikamentell behandling ved hallusinasjoner, kognitiv svikt og demens ved Parkinsons sykdom.

Knut Engedal beskriver forskning om årsaks- og risikofaktorer, diagnostikk og behandling av Alzheimers sykdom. Dessuten gir han en kort presentasjon av øvrige demenstilstander som er hyppig forekommende hos eldre; vaskulær demens, Parkinson+ og fronto-temporallappdemens.

Reidun Ursin gir en generell innføring i kunnskap om søvn og søvnvansker hos eldre. Hun anbefaler at søvnforstyrrelser hos eldre blir behandlet uten medikamenter, men med informasjon, fysisk aktivitet, dagslyseksponering og reduksjon av tid i sengen og søvn om dagen.

Kjell Martin Moksnes redegjør for hyppighet, symptomer og mulige årsaker til depresjon og angst hos eldre personer. Han gir en oversikt over ulike behandlingsformer og gir en grundig beskrivelse av medikamentell behandling og bivirkninger.

Ragnar Stien beskriver kunnskap om

seksuell aktivitet hos eldre, både den normale seksuelle aktivitet og endringer med årene. Fokus i kapitlet er rettet mot en rekke legemlige årsaker til svekket seksualfunksjon. Han drøfter praktiske og tekniske grep som kan bedre seksualfunksjonen.

Per Erik Solem skriver om mestring av arbeid og pensjonering. Pensjonsalderen er redusert på tross av at flere beholder en god helse lengre. Han beskriver ulike syn på forståelse av aldring. Eldre arbeidstakere produserer gjennomsnittlig like bra som yngre og fungerer spesielt godt der de kan utnytte sine erfaringer. Negative holdninger og aldersdiskriminering kan være en hindring for at eldre mennesker blir værende i arbeidslivet. Han beskriver også overgangen til pensjonering og forhold som virker inn på mestring av denne overgangen.

Reidun Ingebretsen skriver om parforhold i endring. Hun beskriver omstillinger og støttemuligheter for eldre par generelt og endringer i parforholdet ved sykdom. Forfatteren beskriver ulike forhold som innvirker på parforholdet ved demensutvikling hos en av partene. Den friskeste parten får endrede roller og blir omsorgsgiver og har behov for samspill med andre mennesker som kan fungere som påfyll og bekreftelse.

Margareth Bondevik stiller spørsmålet: «De eldste gamle – hvordan har de det?» Forfatteren har gjort en studie ved å intervju 221 personer i alderen 80–105 år, hvorav halvdel var sykehjemsboere. Studien gir et bredt innblikk i de eldste gamles opplevelser, ønsker og behov. Kjennskap til hvordan livet har vært, er betydningsfullt for å gi den eldre en verdig alderdom.

Lisbeth Brudal formidler nyere forskning om bruk av drømmer hos eldre. Drømmer formidler indre opplevelser og kan brukes til å skape forståelse av eget liv, mestring av følelser og ny mening i tilværelsen. Hun hevder at bruk av drøm kan heve livskvaliteten og trivselen hos eldre mennesker.

Ivar A. Bjørgen skriver om myter om livsløp og aldring i lys av gammel og ny kunnskap.

Han referer til til tre tusen år gammel litteratur om aldring og livsløp. Litteraturen er fortsatt aktuell. Den belyser universelle problemer som diskrepansen mellom et ytre preget av alderdomstegn og den indre opplevelsen av fortsatt ungdom, samt ulike myter om aldring. Cicero argumenterte for snart 2000 år siden mot fordømmer som

også gjelder i vår tid og gav råd som er i overensstemmelse med ny forskning; for å oppnå en best mulig tredje livsalder må man ha et aktivt liv med stadig nye utfordringer.

Gudbrand Fossan skriver om evne og rett til å ta egne beslutninger. Han beskriver ulike aktuelle vurderinger og hvordan man kan tilrettelegge for mest mulig medbestemmelse dersom man har svekket evne til å ta egne beslutninger.

Boken gir bred presentasjon og overblikk over aktuell forskning som har betydning for alderdommen. Boken er skrevet som lærebok for fagpersonell, men er også relevant for andre med interesse for temaet. Den er også nyttig for personer som har ansvar for samfunnsplanlegging, der eldres behov og ressurser blir ivaretatt.

Forfatterne gir i hvert sitt kapittel en oversikt over kunnskap innen et vidt spekter av tema. Samlet sett favner boken over mye fagstoff og er komprimert, men kapitlene

kan godt leses uavhengig av hverandre. Boken gir verdifulle innspill til holdninger og synet på eldre menneskers utviklingsmuligheter og rolle i samfunnet. Den inspirerer til og gir et godt grunnlag for videre fordypning innen mange tema.

Marianne Nielsen
Fagkonsulent/ergoterapeut,
Habiliteringstjenesten i Hordaland

Bokomtale

Omtalen har tidligere vært publisert i «Min nye hverdag» nr. 2-2002.

Jan Tøssebro/Hege Lundebø:

Å vokse opp med funksjonshemming – de første årene

ISBN 82-05-28095-9,
273 sider, 280 kroner.
Gyldendal Akademisk 2002.

– Systemsvikt i hjelpeapparatet

Foreldre med funksjonshemmede barn er i stor grad prisgitt sin egen stå-påvilje og utholdenhet i forhold til hjelpeapparatet. Møtene med helsevesenet, trykde-etaten og kommunens tjenester beskrives av mange foreldre som noe av det mest problematiske med å ha et funksjonshemmet barn.

– Kritikken handler om en systemsvikt, og den må tas på alvor, sier forskerne Hege Lundebø og Jan Tøssebro ved Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap ved Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet i Trondheim (NTNU).

Omfattende

Lundebø og Tøssebro dokumenterer påstandene i boka *Å vokse opp med funksjonshemming – de første årene*. Boka bygger på et omfattende datamateriale: Foreldre til mer enn 600 barn har svart på et

spørreskjema og 31 familier har bidratt med mer utfyllende fortellinger om sin historie og sine erfaringer. Boka er første del av et mer langvarig forskningsprosjekt.

Kamp for goder

Foreldrenes beskrivelser av møtet med hjelpeapparatet spriker. Noen har møtt «rette vedkommende» og har fått meget god hjelp. Men dette er unntakene. Mange føler at det er en kamp for å få utløst rettigheter. – Den omfattende kritikken er den mest slående – og ikke minst betenkelige, sier Lundebø og Tøssebro. **Undersøkelsen viser at foreldrene ikke er så misfornøyd med de tjenestene de til slutt oppnår, men de er meget kritisk til den tunge veien de må gå for å få utløst tjenestene.**

Barrierer

– Systemsvikten handler om problemene som foreldrene møter underveis. Familier med ekstra belastninger får forsterket belastningene fordi det ligger så mange barrierer på veien mot den offentlige hjelpen. Disse barrierene er både aktive (som avslag på søknader i første runde) eller passive (som mangel på informasjon). Og noen barrierer popper opp år etter år, som for eksempel spesialpedagogisk hjelp som vanligvis tildeles for ett år av gangen, påpeker Lundebø og Tøssebro.

Urimelig

Det offentlige har etablert silingsmekanismer og barrierer for å unngå at det er for fristende eller for lett tilgjengelig å utnytte

offentlige ordninger. Men for mange familier med funksjonshemmet barn framstår det som urettferdig og urimelig at de skal ta belastningen det er å kjempe mot et system som egentlig er etablert for å hjelpe dem.

Isbryter?

Forskerne konkluderer med at det trolig bør innføres en form for advokat eller isbryterordning for familier med funksjonshemmet barn. – Dette kan være en uavhengig instans som skal gi informasjon, råd og eventuelt skrive søknader, følge opp saker, m.m. Denne instansen vil kort sagt kunne overta en stor del av den administrative for-eldrerollen. Dermed vil trolig også tildelinger bli mindre avhengig av foreldrenes egne ressurser, sier Lundebø og Tøssebro.

Barnehagen

Boka inneholder også en rekke andre interessante funn. Blant annet er ett kapittel viet spørsmålet om hvorfor barnehagen fungerer som en god arena for sosial inkludering. Barn med svært ulike funksjonshemninger og ulikt funksjonsnivå får sin selv-sagte plass sammen med de andre barna, selv om de deltar på forskjellige måter. Boka anbefales: Jan Tøssebro/Hege Lundebø:

Å vokse opp med funksjonshemming – de første årene, ISBN 82-05-28095-9, 273 sider, 280 kroner. Gyldendal Akademisk 2002. Hege Lundebø og Jan Tøssebro treffes på telefon 73 59 19 27 og 73 59 17 20 og faks 73 59 18 84 og e-post Hege.Lundebø@svt.ntnu.no og jant@svt.ntnu.no

Bokomtale

Kirsten Thorsen (red): *Et langt liv med en alvorlig funksjonshemming. Utfordringer i et livsløpsperspektiv*, Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens 2000 (ISBN 82-91054-80-0)

Det finnes pr i dag en god del kunnskaper om livssituasjonen til yngre funksjonshemmede mennesker har men det er lite viten om hvordan funksjonshemmede mennesker har det etter hvert som de blir eldre. Denne boken er med til å sette tema på dagsorden. Boken er den første i serien til prosjektet **Funksjonshemming og aldring (FoA)** finansiert av Sosial- og helsedepartementet og inneholder en del av foredragene som ble holdt på konferansen i Oslo, *Et langt liv med en funksjonshemming, Utfordringer i et livsløpsperspektiv*, 13. – 14 september 2000.

Boken inneholder 8 artikler som retter søkelyset mot opplevelsen av dagliglivet og de utfordringer som funksjonshemmede mennesker – mestringsspesialister i sine liv – etter hvert kan stå ovenfor. Den viser hvordan dagliglivets selvfølgheter kan fremstå som store problemer eller bli uoverstigelige når personene blir eldre. Den tar opp mellommenneskelige relasjoner og kommunikasjon, og erfaringer i samhandlingen med helsevesenet. Og den stiller spørsmålet om en omdefinering av «funksjonshemmede» mennesker til medborgere.

Kirsten Thorsen peker på i sin artikkel *Aldring, funksjonshemming og funksjonsmuligheter* at tidligere undersøkelser om funksjonshemming og aldring, eks. vis Statistisk sentralbyrås Helseundersøkelse (1985,1995) og Levekårsundersøkelser har gitt oss kunnskap om funksjonshemmedes helse, levekår, funksjonsevne og livssituasjon, men at disse undersøkelsen ikke skjelder mellom tidlige eller sene former for inntrådte funksjonshemminger/begrensinger. Derfor gir ikke disse undersøkelsene oss innsikt i hvordan mennesker som har medfødt eller tidlig inntreden funksjonshemming møter aldringen. Hun viser til at gerontologiske tilnærminger til studier av aldring har utelatt kroppen og kroppslige endringer som erfaringsgrunnlag og at kroppslig aldring har vært overlatt til medisiner og geriatere. Dermed har en kunnet formulere aldringsteorier og forståelsesformer der aldringen fremstår som tidløs og kroppsløs, som et uforandret selv, adskilt fra kroppens aldringstegn og avsondret fra samfunnets negative oppfatninger av kroppslig aldring og de konsekvenser dette har for personens selvbylde. Hun peker på at studier om funksjonshemmede menneskers aldring må inkludere aldringsprosessen i vid forstand og innbefatte både helse, funksjon, mestringsstrategier og sosial deltakelse på ulike arenaer sett i et forløpsperspektiv.

Lise Hildebrandt-Eriksen tar for seg *Funksjonshemming set fra en antropologisk synsvinkel*. Artikkelen fokuserer på funksjonshemmedes personers mulighet til å agere som aktør i den kultur de lever i og slik bidra til kulturelle uttrykk og kunnskap. Hun viser til flere eksempel fra egen etnografisk intervjuundersøkelse med paraplegikere i Danmark 1995-96.

I artikkelen *Hvordan oppleves det å miste muligheten til å gjøre mange av hverdagens selvfulgelige aktiviteter?* har Eva Magnus gjennom kvalitative intervju av ti kvinner, som har opplevd å få en gradvis eller plutselig funksjonshemming, beskrevet hvordan disse kvinnene opplever å miste muligheten til å gjøre mange av hverdagens selvfulgelige aktiviteter. Hun peker på at funksjonshemmede kvinner er usynlige i kvinneforskning og i forskning generelt. Som både kvinne og funksjonshemmet beskrives gruppen derfor av mange som dobbelt funksjonshemmet. Beskrivelsen som kvinnene gir i intervjuet har hun valgt å forstå og fortolke i et sosialpsykologisk perspektiv, symbolsk interaksjonisme. Det sentrale i dette perspektivet er at både menneskelig aktivitet og identitet blir beskrevet som resultat av interaksjon med omgivelsene og i en selv (tenkning). Identiteten blir bekreftet og forandret i interaksjon. Resultatet av undersøkelsen viser at kvinnenes opplevelser ikke er statiske, men varierer i tid og kontekst. Og resultatet er bygget opp rundt fire hovedkategorier: «Aktiviteten som forsvant» Ett eksempel er at når de måtte slutte i arbeid var en konsekvens av dette at de mistet sin identiteten som yrkesaktiv, en identitet som har en viktig samfunnsmessig betydning i vår kultur. Ved tap av fritidsaktiviteter er det ikke bare tapet av opplevelsen av disse aktivitetene kvinnene om-

taler, men og tapet av tingene i forhold til aktiviteten, eks. skiene, ryggsekken osv. som de har sett på som en forlengelse av sin identitet. Tap av mulighet til å yte egenomsorg spesielt gjennom at de må ha hjelp til personlig stell uttrykker de fleste kvinner som det vanskeligste. «Omgivelsesreaksjoner», tar opp kvinnenes opplevelse av møtet med hjelperne. Der kvinnene uttrykker behov for å bli respektert også som hjelpemottaker. «De nye tingene» handler om de tekniske hjelpemidlene, for eksempel om hvordan noen av kvinnene opplever at rullestolen blir et symbol på avhengighet, mens kvinnene med ryggmargsskade uttrykker en annen måte å forholde seg til hjelpemidler i en tidlig fase. De hadde ikke noe valg, i tillegg er de i et miljø som er fullt av tekniske hjelpemidler, og de har flere omkring seg som var avhengig av det samme. I dette miljøet, og med så stor skade, gir rullestolen et litt annet symbolsk mening. Den gir signal på at en er blitt bedre, en er kommet seg opp av sengen, blitt mer mobil. I «Aktiviteten bevarer meg selv» vektlegger nesten alle kvinnene aktiviteter knyttet til kvinnerollen, slik som mor, husmor og det å være attraktiv som kvinne.

I artikkelen *Erfaringer med polio og sen-skader* deler Adelheid Synnevaag med oss sine egne erfaringer med polio. Gjennom å føre oss tilbake i tid da hun som 13 årig fikk polio og om hvordan rehabiliteringen bestod av trening og atter trening, som det eneste saliggjørende for å unngå å komme i rullestol. I ettertid har mange poliopasienter fått erfare at denne intense treningen, paradoksalt nok, har gitt seg utslag i sen-skader som har gjort dem avhengig av rullestol.

I *Skadet og rehabilitert på 1960-tallet – «i førhistorisk» tid* forteller Bente Skansgård sin historie om møte med ulike instanser og profesjoner i helsevesenet da hun på 1960 tallet brakk nakken, med komplett C4/C5 skade. Hun forteller om en fragmentert rehabilitering og peker på at rehabilitering burde i mye større grad være en utdanning til et nytt liv; det å fungere som funksjonshemmet. Og at den psykiske siden bør få større prioritet. Rehabilitering trenger fagfolk som i tillegg til å ta seg av den medisinske behandlingen også har kunnskap om psykisk helse og pedagogikk.

Sven Conradi setter fokus på faglige og organisatoriske utfordringer i artikkelen *Hvordan møter helsevesenet og helsepersonell aldrende mennesker med kronisk funksjonshemming?* Han mener at det er et tankekors at de som utførere helsetjenester til eldre funksjonshemmede tilhøre en annen generasjon enn målgruppen og som dermed også har en annen referanseramme. Bedre økonomi, teknologisk nyvinning, økt utdanningsnivå og samfunnsengasjement har økt betraktelig hos funksjonshemmede de siste 25 år. Han mener at dette vil bringe brukerne i en posisjon til å markedsføre sine krav på nyere måter. Imidlertid betyr dette at det for helsepersonell vil bli en utfordring å ivareta grupper av funksjonshemmede som ikke har evne til å målføre egne behov, og som derfor vil fremstå som de svakeste. Gjennom økende levealder hos funksjonshemmede, kan nye problemer oppstå som senskader og komplikasjoner som krever kompetanse og koordinering av helsepersonell fra ulike spesialisttjenester.

I artikkelen *«Mellommenneskelige utfordringer og kommunikasjon»* av Eli Prebensen viser hun gjennom 4 eksempler fra en situasjon mellom hjelper og pasient/bruker hvordan dialog som metode og hjelpemiddel kan brukes for å skape profesjonell kommunikasjon.

Lars Grue tar i sin artikkel *«Fra pasient til medborger?»* for seg hvordan de funksjons-

hemmede, i store deler av etterkrigstiden, først og fremst har vært pasienter og at deres livssituasjon først og fremst har blitt forstått utfra en biomedisinsk diskurs, der leger og annet helsepersonell har hatt de sentrale rollene. Deretter tar han for seg hvordan dette synet gradvis er blitt erstattet av et syn, ikke minst en samfunnsmessig oppmerksomhet og en politikk, som vektlegger et medborgerperspektiv. I artikkelen viser han at prosjektet å gjøre funksjonshemmede til medborgere gjennom en politikk rettet inn mot å øke den samfunnsmessige deltakelsen for funksjonshemmede, kan være et motsetningsfylt prosjekt.

I siste del av artikkelen har han noen kommentarer på hvordan en best kan øke den samfunnsmessige deltakelsen slik at funksjonshemmede blir medborgere.

Det har tidligere vært liten oppmerksomhet rundt livssituasjonen til voksne mennesker i annen livshalvdel som har levd lenge med sine funksjonshemninger. Denne rapporten er med til å bøte på det, og er forhåpentligvis bare en av mange i fremtiden som tar for seg tema funksjonshemming og aldring.

Hjemmeside:
<http://www.nordemens.no/foa/>

Olbjörg Skutle
Høgskolelektor
Høgskolen i Bergen

“Solgården gir mennesker et trygt og organisert opplegg for å oppleve sol og varme i Syden”

Jon Lilletun, gjest og kåsør på Solgården

Solgården på Costa Blanca i Spania er et norskeiet og nordkrevet ferie- og helsesenter - med et rikt tilbud til sine gjester, enten de er funksjonsfriske eller har fysiske eller psykiske lidelser.

Trygghet, trivsel og glede i 30 år

SOLGÅRDEN
1972-2002

*Solgården Ferie- og helsesenter
Fridtjof Nansens plass 9,
0160 Oslo. Tlf.: 22 42 78 60*

SOLGÅRDEN BA –
FERIE OG HELSESENTER
(HACIENDA DEL SOL)

**Ønsker du å være faglig orientert?
Vil du gjerne være oppdatert?**

Abonner på

SOR Rapport

Rapport utgis av SOR og er tidsskriftet som henvender seg til alle som arbeider med mennesker med utviklingshemning, eller har interesse av dette fagfeltet for øvrig.

For bare 225 kroner får du seks utgaver i 2002 med

- artikler og fagstoff
- reportasjer fra inn- og utland
- synspunkter og meninger
- informasjon

Slå opp på vårt nettsted www.sor-nett.no der du finner tidligere utgaver.
Du kan sende bestilling skriftlig til SOR, Postboks 1050, 4682 Søgne.
Eller du kan faxe bestilling til 38 16 50 61.
Eller du kan bestille pr e-post: sor@sor-nett.no